

(НИН, 12.03.2009)

Пол Самјуелсон, 93 године, добитник је Нобелове награде за економију (1970) и почасни је професор МИТ-а (Massachusetts Institute of Technology). Његов ментор током студија на Харварду био је професор Јозеф Шумпетер, док је његов нећак Лари Самерс некада обављао функцију декана на истом универзитету. Професор Самјуелсон је данас водећи економски саветник председника Обаме. Његово сада већ класично дело из 1948. «Економија: Уводна анализа» (један је од најчитанијих уџбеника из економије). Са уредником Global Economic Viewpoint – Натаном Гарделсом разговарао је о Обаином плану за економски опоравак.

Надживели сте Милтона Фридмана (преминуо 2006), а сада су и ваше кејнзијанске идеје надживеле његову радикалну идеологију слободног тржишта. Да ли се економија вратила у стање у коме је била када сте се ви њоме почели бавити?

У праву сте. Године су ми дозволиле да дочекам да економски циклус направи пун круг. Моје искуство више је вредно данас него пре годину дана, јер сам економском политиком почео да се бавим 2. јануара 1932, када нас је Велика депресија увелико бацила на колена, када сам постао саветник у Федералним резервама у Вашингтону. Након тога сам постао главни економски саветник новоизабраног председника Кенедија, оформивши 1960. Савет економских експерата при његовој администрацији.

Постао сам поборник централизма на самом почетку каријере. Ми, наравно, јесмо критиковали централистички систем планирања присутан у тадашњим социјалистичким државама са којима смо били у идеолошком конфликту, али то није значило да влада у економији не игра одлучујућу улогу.

Сада видимо колико је Милтон Фридман грешио тврдећи да тржиште може да се регулише само. Данас схватамо колико је Реган погрешио када је изјавио да влада није решење већ проблем. Данас се идеологија која је била доминантна последњих деценија показује као погрешна.

Данас сви схватају да, супротно претходном уверењу, проблем не може да буде решен без учешћа владе. Данас поново прихватамо Кејнсову идеју по којој пореска политика и дефицитна потрошња играју главну улогу у вођењу тржишне економије. Волео бих да је Фридман поживео да види како је његов екстремизам допринео уништењу његових идеја.

Постоје ли сличности између данашње кризе и Велике депресије?

Постоје, и то многе. Ово је засигурно најгора ситуација у којој су се Сједињене Државе и остатак света нашли од Другог светског рата наовамо. У неким секторима – као што је тржиште некретнина, нпр. – ситуација је још драматичнија.

Јасно је да ће економијама требати доста времена да се опораве, без обзира на велику дефицитну потрошњу којој владе прибегавају. Обама има добар тим, у коме је између осталих и Лери Самерс. Ипак, искуство везано за економску политику ми говори да ће Обама током мандата наићи на пуно отпора, што експлицитног што имплицитног. Неће имати много времена за слављење победе.

Тренутна предвиђања по којима ће до делимичног опоравка доћи у другој половини 2009. нису реалистична. Не верујем да ће опоравак да наступи пре 2012, можда чак и

2014. Сличну смо ситуацију имали и у периоду између Рузвелтове инаугурације, марта 1933, и почетка Другог светског рата.

Плашим се да младима који аплаудирају Обаминим говорима који позивају на смиреност, недостаје историјска перспектива. Обама има шансе за успех, али треба да буде спреман на веома тешку борбу.

Економија од самог свог настанка бележи успоне, падове и потресе. Оно по чему се данашња криза разликује од осталих јесте чињеница да смо ми изградили веома комплексну кулу од карата на темељима превртљивих финансијских схема које су осмислили “бриљантни” дипломци МИТ-а и Вортонa, тако да ће нам требати јако пуно времена да средимо хаос и повратимо поверење људи у финансијски систем. Поменути дипломци су осмислили инструменте који су толико компликовани да их ниједан директор не схвата. Ти инструменти су толико нетранспарентни да кризу нико није ни могао да предвиди.

Обамина стратегија укључује и пореске олакшице и улагање у инфраструктуру. Неки сматрају да пореске олакшице нуде лошији однос између вредности и уложеног новца јер стварају нова радна места брже од инфраструктуре, која, с друге стране, нуди бољи однос између вредности и улагања на дужи рок. Током Кенедијевог мандата олакшице су уведене у циљу стимулсања економије. Какав би његов ефекат био данас?

У Кенедијевој ери смо морали да се боримо за олакшице. На крају смо у томе и успели. Тада је то помогло стимулсању економије. Али поступци Бушове администрације су нам нанели огромну штету јер људи данас бркају пореске накнаде које су они нудили богатима са пореским олакшицама, које би могле имати значајног ефекта на економски раст. Обамин план би требало да укључи смањење пореза за нижу средњу класу. То би могло да побољша ситуацију. Пореске олакшице за најбогатије компаније и њихове преплаћене директоре не доприносе економској динамици.

Корпорацијски систем који извршном директору гарантује плату која је 400 пута већа од просечне накнаде његових запослених – пре две деценије је тај однос био 40:1 – једноставно обесмишљава евентуалне пореске олакшице за припаднике више класе. Корпорацијска плата која се рачуна на основу тромесечне зараде, насупрот оној која би се евентуално рачунала на основу дугорочних добитака, и златни падобрани који су у

Опоравак тек 2012.

Пише: Пол Самјуелсон
петак, 13 март 2009 20:13

случају неуспеха директорима увек при руци, штете продуктивности. Евентуално смањење пореза поменутом сталежу једноставно је контрапродуктивно. Буш је, што се тога тиче, водио потпуно погрешну политику. Када је у питању инфраструктура, треба да направимо разлику између дугорочног и краткорочног планирања. У случају већ спремног пројекта – на пример пројекта за изградњу аутопута за који су већ прикупљене све потребне дозволе и који само чека да му држава одобри фондове – на посао можемо да прионемо одмах. Непланско трошење које за циљ има само повећање потрошње је погрешно. То је као да из авиона насумично бацате новчанице, надајући се да ће их они који их пронађу искористити на неки конструктиван начин. Таква насумична и форсирана стратегија није ефикасна.

Сваки поступак мора да буде одржив, без изузетака. Непланско реаговање нам неће олакшати опоравак, морамо да изградимо мостове који ће повезивати економске активности на начин који ће да омогући дугорочни економски раст.

Обама је предложио стимуланс између 800 и 1.000 милијарди долара. Да ли је то довољно?

То је корак у правом смеру. Ипак, могуће је да ће бити потребно и више новца.

Имајући у виду толику дефицитну потрошњу, да ли треба да се плашимо инфлације?

У случају да је постојећи оптимизам основан и да се до 2012. стопа незапослености врати на 4 посто, инфлација би била виша него данас – бележила би пораст од око 2 процента годишње, да би се на крају зауставила на 8 процената. Мислим да је то прихватљиво јер дефлација представља већу опасност. У овим околностима, не треба да се плашимо евентуалних прекомерних стимуланса. Нико разложен неће покушати да вештачки смањује инфлацију, ако она доприноси смањењу ризика од дефлације и очувању самоодрживе економије.

Опоравак тек 2012.

Пише: Пол Самјуелсон
петак, 13 март 2009 20:13

Сједињене Државе су до сад успевале да финансирају прекомерно трошење позајмљујући од Кине и других држава које су створиле резерве захваљујући трговинском вишку. Тиме се смањују трошкови позајмице. Због глобалне финансијске кризе капитал и даље тражи “сигурно уточиште” у Сједињеним Државама, доприносећи тако одржању вредности долара. Колико ће то трајати?

Не слажем се с онима који сматрају да ће долар остати јак јер је Америка последње уточиште капитала. То неће дуго трајати. Азијске земље, на првом месту Кина, ће из ове кризе научити важну лекцију: тј. да треба да се са извоза преоријентишу на интензивирање домаће потрошње ако желе да осигурају одржив развој својих економија. Њима ће, након почетне панике, сав расположиви капитал бити потребан на домаћем терену, а не похрањен негде у неком америчком трезору.